

Relatoria seminari “Religions a l’espai urbà: més enllà de l’excelsionitat i el conflicte”

Palau Macaya, Barcelona. 28 i 29 de novembre de 2019.

En el transcurs de les darreres dècades el paisatge religiós ha experimentat canvis profunds. A Barcelona, a Catalunya i al conjunt de l’Estat, però també a Europa i a nivell internacional, de l’espai local a l’escala global. Des de la secularització a l’augment de la pluralitat, passant per l’aparició de noves formes d’espiritualitat i la popularització de noves ortodoxes religioses, aquests canvis s’inscriuen en un mon globalitzat i prenen forma en ciutats cada cop més diverses. Ciutats que, a més, han construït la seva idiosincràsia a partir d’una història religiosa i política determinada - sovint conflictiva- que encara traspua avui dia.

Els contextos urbans, tant al Nord com al Sud, han esdevingut el terreny privilegiat pel creixement de la diversitat religiosa. Contràriament a les tesis que associaven l’expansió de la vida urbana amb la idea de la consolidació de la modernitat secular, les ciutats d’avui són un escenari on proliferen un ampli ventall divers d’expressions religioses i espirituals. Un escenari urbà marcat per les migracions internacionals però també per les lògiques transnacionals del capital, donant lloc a unes ciutats potser més cosmopolites però també molt desiguals. Un nou escenari que, a més, s’inscriu en un context religiós històricament conflictiu que perviu

El seminari “Religions a l’espai urbà: més enllà de l’excelsionitat i el conflicte” va analitzar d’una manera crítica aquesta realitat. Si des d’algunes instàncies polítiques, econòmiques, mediàtiques, però també acadèmiques, es presenten les ciutats cosmopolites com el revers al creixement del conservadorisme/populisme, també és cert que aquests espais urbans no estan exempts de tensions i contradiccions. D’aquesta manera, les noves i velles formes de gentrificació defineixen barris i grups socials, i la segregació urbana marca els espais i els usos que hi estan permesos per als diferents col·lectius i individus que hi viuen. Les expressions religioses s’inscriuen en aquest context i la seva manifestació en l’espai públic reflecteix les relacions d’alteritat inherents a la societat, però també les lògiques de dominació i els conflictes que s’hi produeixen.

Des d’aquesta perspectiva, el seminari va comptar amb la presència d’investigadors i investigadores locals i internacionals que treballen sobre aquestes qüestions. Així, es van posar en comú contribucions teòriques i empíriques produïdes en contextos diferents que van generar interessants reflexions compartides. El seminari el va obrir la investigadora de la *Brunel University London* **Monica Degen**, amb una ponència que va aportar idees sobre com integrar les experiències i els sentits d’individus i col·lectius a les recerques sobre espais urbans. Seguidament, la sessió es va estructurar al voltant de quatre taules temàtiques successives, comptant cadascuna d’elles amb dues presentacions.

Una proposta per integrar les experiències urbanes a la recerca

Monica Degen, professora de la Brunel University London, va obrir el seminari amb una ponència que va aportar idees i propostes per abordar l'estudi de les experiències urbanes. D'aquesta manera, Degen va ressaltar la necessitat d'integrar l'anàlisi dels sentits en les recerques sobre espais urbans, ja que aquests no són només objectes físics sinó que són també el resultat de pràctiques i usos quotidians fets de vivències a través dels sentits com el tacte i les olors. Així mateix, va assenyalar que aquestes experiències són socialment construïdes i situades, ja que no es viuen de la mateixa manera per part de totes les persones i col·lectius. Perquè algunes olors susciten fàstic entre alguns sectors de la societat i altres passen completament desapercebudes?, va qüestionar a mode d'exemple.

Degen va proposar en aquest sentit anar més enllà de la perspectiva clàssica de la fenomenologia o de l'anàlisi dels gustos com un element social de distinció. La sociòloga va suggerir, recolzant-se en les seves darreres investigacions, incorporar els actors de la planificació urbana així com els i les usuàries dels espais en les estratègies i accions de recerca. A partir de la ponència de Degen va sorgir la pregunta oberta de com incorporar aquesta perspectiva a l'estudi de les manifestacions religioses a l'espai públic.

Pràctiques religioses (in)acceptables a l'espai públic

La ponència de Degen va donar pas a la primera taula, amb les presentacions de la **Julia Martínez-Ariño** (University of Groningen) i de l'**Anna Clot-Garrell** (Universitat de Barcelona). La primera va presentar un article escrit de manera conjunta amb la **Mar Griera**, a partir de les recerques que les dues investigadores han dut a terme a diferents ciutats franceses i a Barcelona respectivament. El text exposat aportava una reflexió sobre com la governança del fet religiós a nivell local redefineix les expressions religioses a l'espai públic. En aquest sentit, la presentació suggeria que l'acceptabilitat d'unes pràctiques en detriment d'altres està condicionada per factors tan diversos com els contextos polítics o els anomenats "règims de visibilitat".

Clot-Garrell va presentar una recerca col·lectiva duta a terme amb la **Rosa Martínez Cuadros**, la **Carolina Esteso** i el **Víctor Albert**. Aquesta investigació analitza el rol del menjar en les festivitats religioses i en les mobilitzacions veïnals al barri del Raval de Barcelona. El menjar esdevé així un objecte a través del qual es poden estudiar les dinàmiques socials que es desprenen d'un context urbà de forta pluralitat religiosa però també de gentrificació. Els resultats avançats deixaven entreveure que el menjar adquireix d'aquesta manera un paper múltiple: element relacional i d'obertura per part de les confessions religioses, però també de mobilització i d'apreciació performativa de la diversitat per part de les entitats veïnals.

Quin espai pels rituals a la diàspora?

La segona taula del seminari va girar al voltant dels rituals religiosos en contextos diaspòrics. La primera intervenció va ser a càrrec del **Wilson Muñoz** (EHESS i Universitat Autònoma de Barcelona) que va presentar una recerca duta a terme conjuntament amb **l'Esther Fernández-Mostaza** (Universitat Autònoma de Barcelona) sobre la processó del *Señor de los Milagros* a la ciutat de Barcelona. Aquesta commemoració es du a terme cada any per part de la comunitat peruana i coincideix al mateix moment en diverses ciutats del món. El cas de Barcelona permet observar diferents lògiques que mostren la interrelació de la pràctica religiosa amb altres elements propis a la condició migrant de les persones que la protagonitzen. Així mateix, Muñoz va proposar articular aquesta interacció al voltant de la dicotomia “unitat/diferenciació”, dues categories que servirien per explicar els rituals, les pràctiques o el propi recorregut de la processó.

La segona presentació d'aquesta taula portava per títol “De diàspores i rituals: apunts etnogràfics”, i va anar a càrrec d'en **Jordi Moreras** (Universitat Rovira i Virgili i Direcció General d'Afers Religiosos) i **l'Ariadna Solé** (Universitat de Barcelona i Oficina d'Afers Religiosos) a partir d'una recerca en la que també hi havien participat els investigadors **Alberto López-Bargados, Marta Alonso i Khalid Ghalib**. La presentació es basava en un treball de camp etnogràfic dut a terme entre els anys 2006 i 2009 al voltant del cicle de festivitats islàmiques a Catalunya. Malgrat l'evolució que aquestes han experimentat els darrers anys, la presentació d'aquesta recerca va permetre reflexionar sobre la persistència de formes de precarietat i fragilitat entre les comunitats musulmanes, així com les estratègies de control i regulació aplicades des de les administracions.

Performativitat de les religions a l'espai públic

La tercera taula, sobre la performativitat de les religions a l'espai públic, va comptar igualment amb dues presentacions. **Rosa Martínez** (Universitat Autònoma de Barcelona) va fer la primera intervenció, “Performativitat cívica i ritual religiós públic dels shiïtes a Barcelona”, a partir d'una recerca duta a terme conjuntament amb **l'Avi Astor i el Víctor Albert**. Centrant-se en l'anàlisi de la commemoració de l'Aixura per part dels musulmans shiïtes de Barcelona, aquesta presentació mostrava com aquests desenvolupen diverses estratègies per exposar-se davant de públics diferents. Així, la forma en la que duen a terme el ritual de l'Aixura els permet integrar-se en una comunitat religiosa transnacional. A la vegada però, aquesta mateixa forma és el resultat d'una negociació i interacció amb l'entorn immediat –la ciutat i els poders públics- que els habilita com a “bons ciutadans”.

En el marc d'aquesta taula, **Mónica Cornejo** (Universidad Complutense de Madrid) va presentar la seva recerca sobre les estratègies dutes a terme per diferents grups d'orientació catòlica a l'hora de protestar contra les polítiques de gènere i drets LGBTI a Espanya. En aquest sentit, les observacions de Cornejo mostren un repertori

d'accions que, malgrat recolzar-se en un discurs religiós, s'allunya de la pràctica ritual i adopta formes secularitzades (manifestacions, autobusos reivindicatius...). A la vegada, les reivindicacions de caràcter "moral" s'entrellacen amb discursos polítics de caràcter nacionalista i pròxims a l'extrema dreta. Malgrat que aquesta estratègia és observable en altres països, a l'Estat espanyol sembla condicionada pel context polític i social del mateix.

Quins reptes per l'administració i la societat civil?

La darrera taula del seminari va adoptar un format diferent a l'incloure representants de dues administracions públiques. En aquest sentit, **l'Anna Massallé**, de la Direcció General d'Afers Religiosos de la Generalitat de Catalunya, i el **Khalid Ghali**, Comissionat de Diàleg Intercultural i Pluralisme Religios de l'Ajuntament de Barcelona, van exposar les línies de treball de les dues institucions. Tots dos van posar el focus en les polítiques i estratègies per assegurar la igualtat de totes les confessions a l'espai públic, així com per normalitzar la presència i visibilitat de la pluralitat religiosa. Prèviament, la **Mar Griera** va presentar els principals resultats de la recerca sobre Expressions religioses a l'espai urbà de Madrid i Barcelona, duta a terme durant tres anys per un equip d'investigadors i investigadores de la Universidad Complutense de Madrid i la Universitat Autònoma de Barcelona.